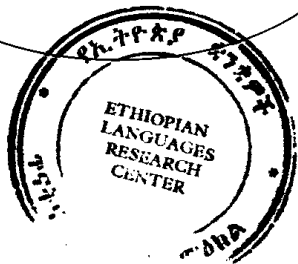

አማርኛ መዝገበ ቃላት

ለሚሮ ብራድ ላንስኮይ

ለዚህ መዝገበ ቃላት ዝግጅት ላደረጉት አስተዋፅኦ የመዝገበ ቃላትን አንድ ቅጅ ከምስጋና ጋር አበርክተናል።

የኢትዮጵያ ቋንቋዎች ጥናትና ምርምር ማእከል
አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ

የካቲት 1993

መብቱ በህግ የተጠበቀ ነው

የፊት ሽፋን ዳራ:-

በአከሰማውያን ዘመን በኢትዮጵያ ለመጀመሪያ ጊዜ በጥቅም ላይ የዋለውና የኢትዮጵያ የፅሁፈት ስርዓት መነሻ የሆነው የፊደል ገበታ። (ምንጭ:-ተሰማ ሃብተ ሚካኤል+1951። ከሳቲ ብርሃን አማርኛ መዝገበ ቃላት። እርቲስቲክ ማተሚያ ቤት፣ አዲስ አበባ።)

የሟላ ሽፋን ዳራ:-

የአማርኛ ቋንቋ በፅሁፈት ላይ መጥፋ የጀመረበትን ጊዜ ለማወቅ በሚደረገው ጥረት እስካሁን በተገኘው መረጃ መሰረት በ14ኛው ክፍለ ዘመን ለነገሱት ለላኔ አምደባንና ለላኔ ዳዊት፣ እንዲሁም በ15ኛው ክፍለ ዘመን ለነገሱት ለላኔ ደብሃት የተገጠሙ የውዳሴ ግጥሞች በከፊል። (ምንጭ:- ተክለገዲት መኮሪያ፣ 1966። የኢትዮጵያ ታሪክ ክላሲክ ይኩና አምላክ እስከ ላኔ ልብኝ ድንግል። ብርሃንና ሰላም ፋ. ሃ. ስ. ማተሚያ ቤት፣ አዲስ አበባ።)

ለመጀመሪያ ጊዜ በ1993 አ. ም. ታተመ።

የኢትዮጵያ ቋንቋዎች ጥናትና ምርምር ማእከል፣ 1993። አማርኛ መዝገበ ቃላት። አዲስ አበባ፤ እርቲስቲክ ማተሚያ ቤት።

መቅደም

የኢትዮጵያ ቋንቋዎች ጥናትና ምርምር ማእከል የኢትዮጵያ ቋንቋዎችን ለማጥናትና ለእድገታቸው አጋዥ የሆኑ ተግባራትን ለማከናወን የተቋቋመ ተቋም ነው። የማእከሉ መንሻ የነበረው “ብሄራዊ የአማርኛ መርገግ ልሳን ድርጅት” በ1964 በአዋጅ ስቋቋም የነበረው አላማ የአማርኛ ቋንቋን እድገት መከታተል ነበር። ሆኖም በ1966 የተከሰተውን የስርአት ለውጥ ተከትሎ ማእከሉ “የኢትዮጵያ ቋንቋዎች አካዴሚ” በሚል ስያሜ አቢይ የሆነ የአላማና የአደረጃጀት ለውጦችን በማድረግ በኢትዮጵያ የሚገኙ ቋንቋዎችን ሁሉ በእኩልነት የሚያገለግል ተቋም እንዲሆን ተደረገ።

አካዴሚው በባህልና ስፖርት ጉዳይ ሚኒስቴር በሃላም በማስታወቂያና ባህል ሚኒስቴር ስር በነበረባቸው ሁለት አስርታት በአዋጅ የተሰጠ ህልውና ሳይኖረውና በሰው ሃይልና ድርጅታዊ አቋም ሳይጠነክር በልዩ ልዩ የኢትዮጵያ ቋንቋዎች ላይ ጠቃሚ የሆኑ በርካታ የሰነልሳን ጥናቶችን ሊያከናውን ችሏል። እንዲሁም የኢትዮጵያን ልዩ ልዩ ብሄሮችና ብሄረሰቦች የሰነቃል ሃብት በመሰብሰብ፣ በማጥናትና ደረጃ በደረጃ እያሳተመ ለህዝብ በማትረብ፣ በልዩ ልዩ ቋንቋዎች ልሳን ክልሌና ልሳን ቀህድ መግግብተ ቃላት በማዘጋጀት፣ ሌሎችም ቋንቋና ስነ-ስራና ነክ ተግባራትን በማከናወን የተጣለበትን ሃላፊነት ሲወጣ ቆይቷል። ማእከሉ በአዲስ ስያሜና አደረጃጀት በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ስር ከተዋቀረ ወዲህም አላማዎቹን ከግብ ለማድረስ ጥረቱን ቀጥሏል።

በዚህ መሰረት እነሆ ይህንን የአማርኛ መዝገበ ቃላት አሳትሞ ለተጠቃሚዎች አትርባል። ከዚህ ቀደም በአማርኛ ቋንቋ ልሳን ክልሌና ልሳን ቀህድ መግግብተ ቃላት የተዘጋጁ ቢሆንም ይህ መዝገበ ቃላት በቃላት ምርጫው፣ በቃላት አፈታት ዘዴውና በመጠኑ ከሌሎቹ ቀደምት መግግብተ ቃላት የተለየ ባህርይ አለው። መዝገበ ቃላቱ በዘመናዊ የመዝገበ ቃላት አይነት አከፋፈል “መካከለኛ መዝገበ ቃላት” ተብሎ የሚመደብና በተለይ በሁለተኛና በከፍተኛ ደረጃ የትምህርት እንቅስቃሴ ውስጥ አገልግሎት ሊሰጥ እንደሚችል ሆኖ የተዘጋጀ ነው።

የዚህ መዝገበ ቃላት መታተም በአማርኛ ቋንቋ የእድገት ታሪክ ውስጥ አንድ አቢይ ክንውን እንደሚሆንና በቋንቋው የእድገት ሂደት ውስጥም ከፍተኛ አስተዋፅኦ እንደሚኖረው የታወቀ ነው። ምንም እንኳን በሰራው አድካሚነትና ውስብስብነት የተነሳ መዝገበ ቃላቱ ከስህተት ፈፅሞ የፀዳ ነው ለማለት ባይቻልም ለበርካታ አመታት በብዙ ባለሙያዎች ሲደክሙበት የኖረው ስራ ለህትመት ብርሃን መብቃቱና ለተጠቃሚዎች መድረስ መቻሉ የሚያስደስት ነው። በተጠቃሚዎችና በቋንቋ ባለሙያዎች ፍተሻ የሚገኙ ግድፈቶችን መሰረት በማድረግም ወደፊት የታረመና የተሻሻለ ቅጂ ለማዘጋጀት ተስፋ ተደርጓል።

መ.ያው የሚጠይቀውን አድካሚና አስቸጋሪ ስራ በማከናወን ይህን መዝገበ ቃላት በማዘጋጀት ለአያሌ አመታት ለማሰኑት አዘጋጆች፣ ስራው በየጊዜው ያጋጠሙት ችግሮች እንዲፈቱ ልዩ ልዩ ርምጃዎችን በመውሰድ ለረዱ ተቋማት፣ ፅህፈት ቤቶችና የሰራ ሃላፊዎች፣ በአጠቃላይ ስራው ተጀምሮ እስኪጠናቀቅ የየበኩላቸውን አስተዋፅኦ ላደረጉ ሁሉ ማእከሉ የላቀ ምስጋናውን ያቀርባል።

የኢትዮጵያ ቋንቋዎች ጥናትና ምርምር ማእከል
አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ

አማርኛ በኢትዮጵያ ውስጥ ከሚነገሩት የደቡባዊ ሴም ቋንቋዎች አንዱ ነው። ቀደም ሲል በኢትዮጵያ ውስጥ የሰራ ቋንቋ ሆኖ ያገለግል የነበረውን ግእዝን በመተካት በ10ኛውና በ13ኛው ክፍለ-ዘመናት መካከል ባለው ጊዜ አማርኛ የሰራ ቋንቋ ሆኖ ማገልገል እንደ ጀመረ የተለያዩ መረጃዎች ይጠቁማሉ። በሂሳም ከ17ኛው ክፍለ ዘመን ወዲህ በሰነፅሁፍ ጭምር እየዳበረ መጥቶ በተለይ ከ19ኛው ክፍለ ዘመን ወዲህ የተሻለ እድገት በማሳየት አሁን ካለበት ደረጃ ደርሷል።

በአሁኑ ጊዜ የአማርኛ ቋንቋ በጎንደር፣ በጎጃም፣ በወሎና በሰሜን ሸዋ እንዲሁም በአገሪቱ በሚገኙ ዋና ዋና ከተሞች ውስጥ በሚኖረው በአብዛኛው ህዝብ በእፍ መፍቻነት የሚነገር ሲሆን በሌሎቹ የአገሪቱ ክፍሎችም በርካታ ቁጥር ያለው ህዝብ በሁለተኛ ቋንቋነት ይጠቀምበታል። ቋንቋው ለረዥም አመታት የሰራና የትምህርት መስጫ ቋንቋ ሆኖ ሲያገለግል ከመቆየቱ የተነሳ ከሌሎቹ የኢትዮጵያ ቋንቋዎች ጋር ሲነፃፀር በስፋት የሚነገር ሆኖ እናገኘዋለን።

አማርኛ የፅሁፍ ቋንቋ መሆን ከጀመረበት ጊዜ ወዲህ በተለያዩ ምሁራን ልሳነ ክልሌና ልሳነ ዋህድ የሆኑ መዛግብተ ቃላት ተዘጋጅተውለታል። ከነዚህም መዛግብተ ቃላት ውስጥ አብዛኛዎቹ የተዘጋጁት በውጭ አገር ምሁራን ሲሆን አላማቸው አማርኛን ከውጭ አገር ቋንቋዎች ጋር በማተራጎም ለልዩ ልዩ የትርጉም ስራዎች አመቺ ሁኔታን መፍጠር ነበር። በዚህም የተነሳ በዙዎቹ ቀደምት መዛግብተ ቃላት ልሳነ ክልሌ ናቸው። በ1698 እ.ኤ.አ. በሂዮብ ሉዶልፍ የተዘጋጀው የመጀመሪያው "አማርኛ-ላቲን መዝገበ ቃላት" ፣ ከዚያም በ1841 እ.ኤ.አ. በቻርለስ ዊልያም ኢዘንበርግ የተዘጋጀው እንግሊዝኛ - አማርኛ መዝገበ ቃላት፣ በ1881 እ.ኤ.አ. በአንቷን ደ'አባዲ የተዘጋጀው "ፈረንሳይኛ-አማርኛ መዝገበ ቃላት"፣ በ1901 እ.ኤ.አ. በኢግናቲዮ ግዊዲ የተዘጋጀው አማርኛ - ኢጣልያንኛ መዝገበ ቃላት እና እንደገናም በ1917 እ.ኤ.አ. በአ. ቤቪላኳ የተዘጋጀው ኢጣልያንኛ - አማርኛ መዝገበ ቃላት፣ በ1910 እ.ኤ.አ. በቻርለስ አሮምብሩስተር የተዘጋጀው እንግሊዝኛ - አማርኛ መዝገበ ቃላት እና በ1920 እ.ኤ.አ. በዚሁ አጥኚ የተዘጋጀው አማርኛ - እንግሊዝኛ መዝገበ ቃላት፣ በ1928 እ.ኤ.አ. በሲ. ኤ.ቸ. ዎከር የተዘጋጀው እንግሊዝኛ - አማርኛ መዝገበ ቃላት፣ በ1929 እ.ኤ.አ. በጀ. ቤትማን የተዘጋጀው አማርኛ - ፈረንሳይኛ / ፈረንሳይኛ- አማርኛ መዝገበ ቃላት፣

በ1940 እ.ኤ.አ. በኢግዮቲዮ ግዌዲ፣ ፍራንቺስኮ ጋሊና እና በኤንሪኮ ቼሩሊ በጋራ ዳብር የተዘጋጀው አማርኛ - ኢጣልያንኛ መዝገበ ቃላት፣ በ1965 እ.ኤ.አ. በኢግኑኤል ጋንኪንና በከበደ ደስታ የተዘጋጀው መስኮብኛ - አማርኛ መዝገበ ቃላት ፣ በ1969 እ.ኤ.አ. በኢግኑኤል ጋንኪን የተዘጋጀው አማርኛ-መስኮብኛ መዝገበ ቃላት፣ በ1970 እ.ኤ.አ. በቶሞኮ ሱዙኪ የተዘጋጀው የጃፓንኛና አማርኛ መዝገበቃላት፣ በ1976 እ.ኤ.አ. በዎልፍ ሌዝላው የተዘጋጀው አማርኛ - እንግሊዝኛ እና እንግሊዝኛ - አማርኛ መዝገበቃላት፣ በዚሁ አጥኚ በ1973 እ.ኤ.አ. የተዘጋጀው እንግሊዝኛ አማርኛ አውደ አገባባዊ መዝገበቃላት፣ በ1983 እ.ኤ.አ. በኢግኑኤል ጋንኪን፣ በኢ. ኪዳይቴን እና በኢ. ሚትሮሂና የተዘጋጀው መስኮብኛ - አማርኛ የተማሪዎች መዝገበ ቃላት፣ በ1990 በቶማስ ኪን በሁለት ቅደም ተከተል የተዘጋጀው አማርኛ - እንግሊዝኛ መዝገበ ቃላት ልሳነ ክልሌ ከሆኑት ውስጥ የሚጠቀሱ ናቸው። እንደዚሁም በሂለኖቹ አመታት በአገር ውስጥ በኢትዮጵያውያን የተዘጋጁትና አማርኛን ከውጭ አገር ቋንቋዎች ጋር የሚያተራጉሙ ልሳነ ክልሌ መዛግብተ ቃላትም ከእነዚህ ወገን ሊመደቡ ይችላሉ። ኢትዮጵያውያንም፣ አልፎ አልፎ ከውጭ አገር ምሁራን ጋር በመተባበር፣ ቁጥራቸው የበዛ ልሳነ ክልሌ መዛግብተ ቃላት አዘጋጅተዋል። ከእነዚህም መካከል በ1969 በመምህራን ግህበር የተዘጋጀው ተራማጅ መዝገበ ቃላት፣ በ1978 የተዘጋጀው አማርኛ - እንግሊዝኛ ግርክሳዊ ሌኒናዊ መዝገበ ቃላት፣ በ1986 በኢትዮጵያ ቋንቋዎች ላካዲሚ የተዘጋጀው አማርኛ - እንግሊዝኛ የሳይንስና ቴክኖሎጂ መዝገበ ቃላት፣ በ1990 እ.ኤ.አ. በዝድኘክ ፖላቺክ፣ በመሳኮ አዘነና በታምራት ተስፋይ የተዘጋጀው አጭር ግህበራዊና ፖለቲካዊ እንግሊዝኛ - አማርኛ መዝገበ ቃላት፣ በ1973 በአምሳሉ አክሊሉና በጂ. ፒ. ሞስባክ የተዘጋጀው እንግሊዝኛ - አማርኛ መዝገበ ቃላት፣ በ1979 በአምሳሉ አክሊሉ የተዘጋጀው አማርኛ - እንግሊዝኛ መዝገበ ቃላት፣ በ1991 በተክለብርሃን ገብረሚካኤለና በጌታቸው ገብረወልድ የተዘጋጀው የአማርኛና የእንግሊዝኛ ቃላት መገንቢያ፣ እንዲሁም በ1991 በግሞ ጉደታና በአለማየሁ ገርማ የተዘጋጀው እንግሊዝኛ - አማርኛ መዝገበ ቃላት ይገኙበታል። ከእነዚህም በተወማሪ ሌሎች የውጭ አገር ቋንቋዎችን ከአማርኛ ጋር የሚያተራጉሙ መዛግብተ ቃላት መኖራቸው ይታወቃል።

አማርኛን ከሌሎች የኢትዮጵያ ቋንቋዎች ጋር ለማተራረም ከተዘጋጁት ውስጥ ደግሞ በ1948 በአለቃ ኪዳነወልድ ክፍሌ የተዘጋጀው መፅሕፈ ሰዋሰው ወግስ ወመዝገበ ቃላት ሃዲስ፡ በ1948- 9 በዮሃንስ ገብረ እግዚአብሔር የተዘጋጀው መዝገበ ቃላት ትግርኛ - አምሃርኛ፡ በ1984 በአብዱራህማን ቆራም የተዘጋጀው ጨቅቲ ክታብ (ሃረሪ - አማርኛ መዝገበ ቃላት)፡ በ1989 በአበራ ነፋና ሌሎች የተዘጋጀው አማርኛ- እሮምኛ መዝገበ ቃላት እና በ1991 በኢትዮጵያ ቋንቋዎች አካዴሚ የተዘጋጀው ወላይትኛ - አማርኛ መዝገበ ቃላት ሊጠቀሱ ይቻላሉ። የአማርኛ ቋንቋን የተመለከቱ መዛግብተ ቃላት ከላይ የተመለከቱት ብቻ ባይሆኑም ቋንቋው በኢትዮጵያ ታሪክና ባህል ውስጥ የሚጫወተውን ሚናና ያለውን ክፍተት ድርሻ ለመጠቆም ያህል እነዚህ በቂ ናቸው።

በ20ኛው ምእተ አመት አጋማሽ ለመጀመሪያ ጊዜ በኢትዮጵያውያን ምዕራን አማርኛ በአማርኛ የሆኑ መዛግብተ ቃላት መዘጋጀት ጀመሩ። ከተዘጋጁት መዛግብተ ቃላት መካከል ዋና ዋናዎቹ በ1947 በተፈራ ወርቅ እርምጃ የተዘጋጀው ያማርኛ ስነ ቃላት፡ በ1951 አ. ም በከሳቱ ብርሃን ተሰማ ሃብተሚካኤል ግልው የተዘጋጀው ከሳቴ ብርሃን የአማርኛ መዝገበቃላት፡ በ1952 በመስፍን ልሳኑ የተዘጋጀው የአማርኛ መፅሔተ ቃላት፡ በ1962 አ. ም. በደስታ ተክለወልድ የተዘጋጀው አዲስ የአማርኛ መዝገበ ቃላት፡ በ1961 በሊቀ መዝምራን ሞገስ አቱበ እግዚ የተዘጋጀው አማርኛ በአማርኛ መዝገበ ቃላት፡ እንዲሁም በ1992 በኤፍሬም አስፋ ወረደወርቅ የተዘጋጀው አዲስ የአማርኛ መዝገበቃላት ናቸው። ከተጠቀሱት መዛግብተ ቃላት ከሌሎቹ ባለ ጥቂት ገዎች ወይም የተለየ ደረጃ ያላቸው ሲሆኑ ሌሎች ደግሞ የመደበኛ መዝገበ ቃላት ደረጃ ያላቸው ናቸው። የእነዚህ መዛግብተ ቃላት መዘጋጀት ቋንቋው እንዲያድግና የመደበኛነቱ ደረጃም ከፍ እንዲል ያደረገው አስተዋዕኦ ክፍተት ከመሆኑ ጋር አዘጋጅቶ አድካሚ የሆነውንና ታላቅ ጥንካሬ የሚጠይቀውን የመዝገበ ቃላት ዝግጅት ስራ በግለሰብ ደረጃ ለማከናወን ደፍረው በመሳሳት ውጤታማ ለመሆን መብቃታቸው እጅግ የሚያስመስግናቸው ነው።

አማርኛ ቋንቋ በየጊዜው የቃላት ሃብቱ እየዳበረ መምጣቱ ግልፅ ነው። በተለይ በዘመናዊቷ ኢትዮጵያ ውስጥ የትምህርት መስጫ ቋንቋ ሆኖ ለረዥም ጊዜ መቆየቱ፡ መዋህፍት፡ ጋዜጦች፡ መፅሔቶች ወዘተ. በዚህ ቋንቋ እየታተሙ መውጣታቸው፡ በአገሪቱ ውስጥ የሰራ ቋንቋና የጋራ መግባቢያ ሆኖ ማገልገልና ከዘመናዊ አስተሳሰብና ከቴክኖሎጂ እድገት ጋር እየተዋወቀ መምጣቱ የቃላት እድገቱ ፈጣን እንዲሆን ረድቶታል። በአሁኑ ወቅት ደግሞ ከመቼውም ጊዜ ይበልጥ አዳዲስ ዕንገላባቦችን የሚገልፁ ቃላት በነበረው

የቃላት ክምችት ላይ እየተጨመሩ ሲሆኑ ነባር ቃላትም በተጨማሪ ፅንሰገሳዎች እየዳበሩና የፍች ስፋት እየጨመሩ ይገኛሉ።

ከላይ በጥቅሉ ለማሳየት እንደተሞከረው የአግርኛ ቋንቋ አገልግሎትና የቃላት ጉበት እየሰፋ መምጣት ዘመናዊ መዝገበ ቃላት የማዘጋጀቱን አስፈላጊነት የግድ በማድረግ ይህ የአግርኛ መዝገበ ቃላት እንዲዘጋጀ ተደርጓል። ይህ መዝገበ ቃላት ከበሬቶቹ መዝገብተ ቃላት የሚለይባቸው የራሱ የሆኑ ባህርያት አሉት።

የቀድሞዎቹ መዝገብተ ቃላት የተዘጋጁት በግለሰብ ደረጃ ሲሆን ይህ መዝገበ ቃላት ግን በተቻለ መጠን ቋንቋውን በአፍ መፍቻነት በሚናገሩ፡፡ ከተለያዩ አካባቢዎች በመጡና የተለያዩ የኑሮ ልምድ ባላቸው የቋንቋ ባለሙያዎች በቡድን እንዲዘጋጀ ተደርጓል።

በከሳቴ ብርሃን ተሰማ ሃብተሚካኤል ከሳቴ ብርሃን የአግርኛ መዝገበ ቃላትና

በደስታ ተክለወልድ አዲስ የአግርኛ መዝገበ ቃላት ውስጥ እንደሚታዩው በዚህ መዝገበ ቃላት በቋንቋው ውስጥ ያሉት የእርባታ ቅርጾች በሙሉ ተመዝግበው እንዲፈቱ አልተደረገም። በዚህም ምክንያት የመነሻ ግሱ ከሚኖረው ፍቺ ተጨማሪ ሌላ ፍቺ ወይም ፅንሰ ሃሳብ የሌላቸው ውልድ ቃላት (የአእምሮ ቅርፅ ያላቸው ቃላት) በአብዛኛው አልተፈቱም። ይህንንም አሰራር መከተል ያስፈለገው የመዝገበ ቃላቱ ተጠቃሚ በመነሻ ቃሉ በተሰጠው ፍቺ መሰረት የውልድ አእምሮ ቃላቱን ፍቺ መገመት ይችላል በሚል እምነት ነው።

በዚህ መዝገበ ቃላት ውስጥ የተከተቱት ቃላት የተሰበሰቡት ከቀደምት የአግርኛ መዝገብተ ቃላትና ስነሰራተኛ፡፡ ቋንቋው በስፋት ከሚነገርባቸው አካባቢዎችና ከተለያዩ የሙያ መስኮች ነው። ለመዝገበቃላቱ መነሻ የሆኑት ቃላት የተገኙት ከቀደምት መዝገብተ ቃላት ሲሆን የቀድሞዎቹ ከተዘጋጁበት ዘመን ወዲህ ወደ ቋንቋው የገቡ አዳዲስ ፅንሰገሳዎችን የሚገልጹ ቃላትን፡፡ እንዲሁም ነባር ቃላት የያዟቸውን ተጨማሪ ፍቺዎች እንዲያካትት ተደርጓል። ከዚህ ጋር በተገናዘበ ሁኔታ በቀድሞዎቹ መዝገብተ ቃላት ውስጥ የሚገኙና በዛሬው ህይወት ውስጥ እጅግም የማይዘወተሩ ቃላትና የቃላት ፍቺዎች እንዲዘለሉና በአንጻሩ መዝገበቃላቱ ወደወትታዊው የአግርኛ አጠቃቀም እንዲያደላ ተደርጓል። ይህ የሆነበት ምክንያት ነባር ቃላቱ ያላቸውን ጠቀሜታ በመዘንጋት ሳይሆን የዚህ መዝገበ ቃላት ደረጃ “መካከለኛ” በመሆኑና ሊይዝ የሚገባው የቃላት ብዛትም የተወሰነ መሆን ስላለበት ነው።

አብዛኛዎቹ ቃላት በአብዛኛዎቹ የቋንቋው ተናጋሪዎች የእለት ተእለት ኑሮ ውስጥ ተደጋግመው የሚሰሙ ፍቸው ተብለው የታመነባቸውና በመደበኛነት የሚታወቁት ሲሆኑ ጥቂቱ ደግሞ በመጠኑም ቢሆን ከውስን አካባቢ አለፍ ያለ ታዋቂነት ያላቸው ቀበሌኛዎችና ከየሙያ ዘርፉ ተመርጠው የተወሰዱ ቃላት ፍቸው። ፍቺዎችም የተሰጡት በተቻለ መጠን

በማያሻሙ፡ እጥር ምጥን ባሉና ግልፅ በሆኑ አረፍተ ነገሮች፡ ሃረጎች ወይም ቃላት ነው። በተጨማሪም ከቀድሞዎቹ መዛግብተቃላት ይልቅ በዚህ መዝገብቃላት ውስጥ የቃላቱንም ሆነ የፍቺውን የአጠቃቀም ደረጃ የሚያመለክቱ ማሳራቻዎች (ለምሳሌ እንደ ስድብ፣ ፀያፍ፣ ተራ አነጋገር፣ ሃይማኖት፣... ያሉ መግለጫዎች) በብዛት እንዲታከሉ ተደርጓል። አስፈላጊ በሚሆንበት ጊዜም ተገቢ የሆኑ ተጨማሪ መረጃዎች እንዲሰጡና አልፎ አልፎም ፍቺዎች በስእሎች፣ በተራ ወይም በምሳሌያዊ አነጋገሮች ተጠናክረው የበለጠ ግልፅ እንዲሆኑ ተደርገዋል። እነዚህ ማሳራቻዎችና አስረጅዎች በተለይ የአፍ መፍቻ ቋንቋቸው አማርኛ ላልሆኑ ሰዎች የቋንቋውን አጠቃቀምና ባህላዊ የአገላለፅ ዘዴዎች በማሳየት ረገድ ከፍተኛ ጠቀሜታ አላቸው። በአጠቃላይ መዝገብቃላቱ ከ25, 000 በላይ መነሻና ውልድ ቃላት፣ ሃረጎችና ዘይቤአዊ አገላለጾች ይዟል።

በቃላት አሰባሰብና አመዘገብ ደረጃ የመዝገብ ቃላቱ ስራ የተጀመረው በ1970 አ.ም በህዳር ወር ነበር። ይሁን እንጂ ስራው ብዙም ሳይቀጥል ከሃምሌ ወር 1970 አ.ም አንስቶ እስከ መስከረም 1973 አ.ም ድረስ ሙሉ በሙሉ ተቋርጦ ከቆየ በጊላ በጥቅምት ወር 1973 አ.ም እንደገና እንዲቀጥል ተደረገ። ከዚያም በጊላ በሆነ ስራው በተለያዩ ምክንያቶች ሲታተት ቆይቶ ሙሉ ዝግጅቱ፣ ረቂቁን በታይፕ የማጻፍ ስራ ጭምር፣ እስከ ሰኔ 1989 አ.ም. ድረስ ሊዘልቅ ችሏል። የዚህ መዝገብቃላት ዝግጅት ተጀምሮ እስከ ተጠናቀቀበት ጊዜ ድረስ በስራው ሃይት ላይ በርከት ያሉ ሙያተኞች በተለያዩ ጊዜ ተሳትፈውበታል። ከተሳታፊዎቹ ውስጥ በጣም ጥቂቶቹ እስከ ዝግጅቱ ፍፃሜ የዘለቁ ሲሆን አብዛኛዎቹ ደግሞ በተለያዩ ምክንያት (በዝውውር፣ የተሻሻ ደግሞ በመፈለግ፣ ስራው አስልቺና አስቸጋሪ እንደመሆኑ በዚህ አይነት ስራ ላይ መተጠሉን ባለመሻት፣...) ለተወሰነ ጊዜ ብቻ እየሰሩ አቋርጠዋል። ያም ሆነ ይህ ለአመታትም ሆነ ለጥቂት ወራት በስራው ላይ በመሳተፍ፣ እነሱም በህም የየበኩላቸውን አስተዋፅኦ ስላደረጉ የሁሉም ተሳታፊዎች ስም ዝርዝር በስራው ላይ ከነበሩበት የጊዜ ሰፋትና የተሳትፎ አይነት ጋር እንዲመዘገብ ተደርጓል። ዝርዝሩ የሰፈረው በስሞች የፈጸል ተራ ቅደም ተከተል መሰረት ነው።

አዘጋጆች

1. ሃረገወይን ከበደ ከመስከረም 1975 - ሚያዝያ 1984 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ የመጀመሪያ ደረጃ ረቂቅ ዝግጅት፣ እንዲሁም ከግንቦት 1984 - ጥቅምት 1989 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ ረቂቅ የአርትኦት ስራ ላይ ተካፋይ በመሆን፤
2. ልኡልሰገድ እርቅይሁን ከጠዳር 1970 - ነሃሴ 1970 አ.ም. ከቀደምት የአማርኛ መግባብተ ቃላት ቃላትን እየለቀቀው በእርባታ አወራረድ ቅደም ተከተል መሰረት ካርድ ላይ በመመዘገብ ስራ ተካፋይ በመሆን፤
3. መላኬ አዘን ከሚያዝያ 1970 - ነሃሴ 1970 አ.ም. ከተለያዩ ስነሰውጅች፣ በተለይም ከአንድምታ የትርጓሜ መግባቶች፣ ውስጥ ለየት ያለ ፍቺ (ትርጉም) ያላቸውን ቃላት በመምረጥና ከአገባባቸው ካርድ ላይ በመመዘገብ፣ ከመስከረም 1973 - ሚያዝያ 1984 አ.ም በመዝገበ ቃላቱ የመጀመሪያ ደረጃ ረቂቅ ዝግጅት ስራ ላይ ተካፋይ በመሆንና በተጨማሪም ከግንቦት 1987 - ሰኔ 1989 አ.ም. በድኑን በማስተባበር፤
4. መስለች መልኬ ከታህሳስ 1978 - መስከረም 1981 አ.ም በመዝገበ ቃላቱ የመጀመሪያ ደረጃ ረቂቅ ዝግጅት ላይ ተካፋይ በመሆን፤
5. መሰረት ተስፋዬ ከመስከረም 1976 - ነሃሴ 1976 አ.ም በመዝገበ ቃላቱ የመጀመሪያ ደረጃ ረቂቅ ዝግጅት ላይ ተካፋይ በመሆን፤
6. ሙሉክስ መንግስቱ ከጥር 1973 - ሚያዝያ 1981 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ የመጀመሪያ ደረጃ ረቂቅ ዝግጅት ላይ በመካፈል፣ በተጨማሪም ከግንቦት 1980 - ሰኔ 1981 አ.ም በድኑን በማስተባበርና የስራው ተካፋይ በመሆን፤
7. ታምራት ተስፋዬ ከመስከረም 1973 - ሚያዝያ 1984 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ የመጀመሪያ ደረጃ ረቂቅ ዝግጅት ላይ በመካፈል፣ እንዲሁም ከግንቦት 1984 - ጥቅምት 1989 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ ረቂቅ የአርትኦት ስራ ላይ ተካፋይ በመሆን፤

8. አለሙ ሃይሌ ከታህሳስ 1976 - ሃምሌ 1976 አ.ም በመዝገበ ቃላቱ የመጀመሪያ ደረጃ ረቂቅ ዝግጅት ላይ ተካፋይ በመሆን፤
9. አረጋ በረደድ ከህዳር 1970 - ነሃሴ 1970 አ.ም. ከቀደምት የአማርኛ መዛግብተ ቃላት ላይ ቃላትን እየለቀሙ በእርባታ አወራረድ ቅደም ተከተል መሰረት ካርድ ላይ በመመዝገብ፤ እንዲሁም ከመስከረም 1973 - ሰኔ 1980 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ የመጀመሪያ ደረጃ ረቂቅ ዝግጅት ወቅት በድኑን በማስተባበርና የሰራው ተካፋይ በመሆን፤
10. አበባ ሲራክ ከጥቅምት 1979 - መስከረም 1981 አ.ም በመዝገበ ቃላቱ የመጀመሪያ ደረጃ ረቂቅ ዝግጅት ላይ ተካፋይ በመሆን፤ እንዲሁም ከግንቦት 1984 - የካቲት 1987 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ ረቂቅ የአርትኦት ስራ ላይ ተካፋይ በመሆን፤
11. አድማሱ ጥሩነወ ከመስከረም 1978 - ሚያዝያ 1984 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ የመጀመሪያ ደረጃ ረቂቅ ዝግጅት ላይ ተካፋይ በመሆን፤ እንዲሁም ከግንቦት 1984 - ጥቅምት 1989 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ ረቂቅ የአርትኦት ስራ ላይ ተካፋይ በመሆን፤
12. ዘውዴ አክሊሉ ከግንቦት 1973 አ.ም በሞት እስከተለዩበት እስከ ነሃሴ 1979 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ የመጀመሪያ ደረጃ ረቂቅ ዝግጅት ላይ ተካፋይ በመሆን፤
13. ዳንኤል ካፒሶ ከመስከረም 1980 - ሃምሌ 1981 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ የመጀመሪያ ደረጃ ረቂቅ ዝግጅት ላይ ተካፋይ በመሆን፤
14. ጌታሁን አማረ ከመስከረም 1976 - ሚያዝያ 1984 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ የመጀመሪያ ደረጃ ረቂቅ ዝግጅት ላይ ተካፋይ በመሆን፤ ከግንቦት 1984 - ጥር 1985 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ ረቂቅ የአርትኦት ስራ ላይ ተካፋይ በመሆን፤
15. ጌታቸው ዘሩ ከመስከረም 1980 - ሚያዝያ 1984 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ የመጀመሪያ ደረጃ ረቂቅ ዝግጅት ላይ ተካፋይ በመሆን፤ እንዲሁም ከግንቦት 1984 - ሚያዝያ 1987 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ ረቂቅ የአርትኦት ስራ ላይ ተካፋይ በመሆን፤ በተጨማሪም ከጥር 1987 - ግንቦት 1987 አ.ም.

- 16. ግርማ ሃለፎም ቡድኑን በማስተባበር፣ ከህዳር 1970 - ነሃሴ 1970 አ.ም ከቀደምት ስነዕውታዎች ላይ ቃላትን ከነአገባባቸው በመልቀምና ካርድ ላይ በመመዘገብ፣
- 17. ፈለቀ አለሙ ከሃምሌ 1987 - ጥር 1988 አ.ም በመዘገቢያታቸው መጨረሻ ላይ በአባሪነት የሚሰፍሩትን ምእላድ ቃላት በፊደል ተራቸው መሰረት በመመዘገብና የአርትኦት ስራ የተካሄደባቸውን የቃላት ፍቺዎች ካርድ ላይ በመገልበጥ፣
- 18. ፈትለወርቅ ፅጌ ከህዳር 1986 - ሚያዝያ 1988 አ.ም በመዘገቢያታቸው ረቂቅ የአርትኦት ስራ ላይ ተካፋይ በመሆን፣

አ ማ ካ ሪ

ዶ/ር አምሳሌ አክሊሉ የመዘገቢያታቸውን የመጀመሪያ ደረጃ ረቂቅ በማንበብና ጠቃሚ አስተያየቶችን በመስጠት፣

ፀሃፊዎች /ተያቢዎች/

አስካለ ተሾመ	የሺመቤት ቱሉ
እመቤት መንግስቱ	ፀሃይ ሃብታሙ
ዘውዲቱ መንግሻ	

ከዚህ በላይ የተዘረዘሩት መዘገቢያታቸው በቀድሞው የባህልና ስፖርት ጉዳይ ሚኒስቴር ስር በነበረው የኢትዮጵያ ቋንቋዎች አካዴሚ በሚዘጋጅበት ወቅት በሰራው ላይ የተሳተፉ ሲሆኑ አካዴሚው ወደ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ተዛውሮ በአዲስ መዋቅር እንዲደራጅ ሲወሰን ረቂቁ በታይፕ ተፅፎ በጥራቶች ተዘጋጅቶ ነበር። በዩኒቨርሲቲው ስር በአዲስ መዋቅር ስራ የጀመረው የኢትዮጵያ ቋንቋዎች ጥናትና ምርምር ማእከልም ረቂቁ እንደገና አንድ ወጥ እርምጃ እንዲካሄድበት፣ በኮምፒዩተር እንዲተየብ፣ የመረጃ ስእሎችን እንዲያካትትና ለህትመት ዝግጁ በሆነ መልክ እንዲቀርብ በማድረግ ስራው ከጥቅምት 1990 እስከ ጥር

1993 እንዲቀጥል አድርጓል። በዚህ ወቅት ቀድሞ በስራው ላይ ከነበሩት ባለሙያዎች መካከል በማእከሉ ውስጥ የሚገኙት ወ/ት ሃረገወይን ከበደ ብቻ ስለነበሩ ቀሪዎቹን ስራዎች ለማካሄድ ለስራው ቀረቤታ አላቸው ተብለው የታመነባቸውን ሌሎች ባለሙያዎች በመመደብ፣ በስራው በቂ ልምድ ያላቸውን የተደሞ ባለሙያዎችና ሌሎች የሙያ እገባ የሚያደርጉ ሰራተኞችን በትርፍ ሰነት ክፍያ ቀጥሮ በማሰራት መዝገብ ቃላቱ አሁን በሚገኝበት መልኩ ለህትመት እንዲበቃ ከፍተኛ ጥረት አድርጓል። በዚህ ወቅት በስራው ላይ የተሳተፉት ባለሙያዎች ስም ከተሳተፍኋቸው አይነት ጋር በራደል ተራ ቅደም ተከተል ቀጥሎ ተርቧል።

1. ሃረገወይን ከበደ

ከጥቅምት 1990 - ሚያዝያ 1992 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ ረቂቅ የመጨረሻ ደረጃ የእርትኦት ስራ ላይ ተካፋይ በመሆን፣ ከግንቦት 1991 - ጥር 1993 አ. ም. በመዝገበ ቃላቱ የእርምት ንባብና የኮምፒዩተር እርትኦት ስራ ላይ ተሳታፊ በመሆን፣ እንዲሁም ጠቅላላ ስራውን በማስተባበርና ክትትል በማድረግ።

2. መላክ አበነ

ክሰኔ 1990 - መስከረም 1991 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ ውስጥ ያልተካተቱ ቃላትን ከነጭቻቸው አዚጋጅቶ በሚሟላት፣ ከፀደቀ 1991 ሚያዝያ 1992 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ ረቂቅ የመጨረሻ ደረጃ የእርትኦትና የእርምት ስራ ላይ ተካፋይ በመሆን።

3. ሙሉክበ መንግስቱ

ከጥቅምት 1992 ሚያዝያ 1992 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ ረቂቅ የመጨረሻ ደረጃ የእርትኦት ስራና የእርምት ንባብ ላይ ተካፋይ በመሆን።

4. ግርማ ዘነበ

ከጥቅምት ግምሌ 1992 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ ረቂቅ የመጨረሻ ደረጃ የእርትኦት ስራ፡፡ በእርምት ንባብና በኮምፒዩተር እርትኦት ስራ ላይ ተካፋይ በመሆን፣ እንዲሁም ከጥቅምት 1991 - ጥር 1993 አ. ም. አጠቃላይ የስራ ሂደቱን በመከታተልና ሌሎች ቴክኒካዊ ድጋፎችን በመስጠት።

በእርምጃ ንባብ ላይ የተሳተፉ

1. ሃይለየሱስ እንግዳሾች(ዶ/ር) ታህሳስ 1992 አ.ም በመዝገበ ቃላቱ የእርምጃ ንባብ ላይ ተካፋይ በመሆን፤
2. ሳሙኤል ሃይሉ ከታህሳስ 1992 - መጋቢት 1992 አ.ም በመዝገበ ቃላቱ የእርምጃ ንባብ ላይ ተካፋይ በመሆንና በሌሎች ከስራው ጋር ተዛማጅ በሆኑ ቴክኒካዊ ተግባሮች ላይ ተካፋይ በመሆን፤
3. ስርግሎ ገላው ታህሳስ 1992 አ.ም. በመዝገበ ቃላቱ የእርምጃ ንባብ ላይ ተካፋይ በመሆን፤
4. አድማስ ጥሩነህ ከህዳር 1992 - ጥር 1992 አ.ም. በመዝገበቃላቱ የእርምጃ ንባብ ላይ ተካፋይ በመሆን፤

ኮምፒዩተር ዕህፈት

አምላሳት በላይ	እመቤት መንግስቱ
አስራቱ ብርቃየሁ	ዕጌረዳ ታደለ
አስክለ ተሾመ	

ቴክኒካዊ ስራዎች

የመዝገበ ቃላቱ የቅርፅ ዝግጅት፡-	ዕጌረዳ ታደለ
ስእሳዊ መግለጫዎች(በክፊል) ፡-	ሰላማዊት አቦነህ

በመጨረሻም ይህ መዝገበቃላት ለህትመት እንዲበቃ ሙያዊና ቴክኒካዊ ርዳታቸውን ለሌሎች፡ በሃሳብ ለረዱንና ላበረታቱን ሁሉ ከፍተኛ ምስጋና እናቀርባለን። ስራው ተጀምሮ ለረጅም አመታት በቆየበት ጊዜ በተለያዩ ደረጃ አስተዋፅኦ ላደረጉ የቀድሞው የባህልና ስፖርት ጉዳይ ሚኒስቴር የስራ ሃላፊዎች፡ የኢትዮጵያ ቋንቋዎች አካዴሚ ጉባኤ፡ የአካዴሚው የስራ ሃላፊዎችና ሙያተኞች በሙሉ ምስጋናችን ይደረሳቸው። በተለይም አካዴሚው ወደ ዩኒቨርሲቲ ከተዛወረ በኋላ የስራው ሂደት እንዳይደናቀፍ ብርቱ ጥረትና

ክትትል ላደረጉልን የቀድሞው የማእከሉ ሃላፊ ለፕሮፌሰር ባዬ ይማም። በእርሳቸው እግር በመተካት ስራውን ዳር በማድረስ ረገድም ሆነ በስራው ላይ የበኩላቸውን እገዛ በማድረግ ጭምር ብርቱ ጥረት ላደረጉት የማእከሉ ሃላፊ ለዶ/ር ሃይለየሱስ እንግዳሾት ምስጋናችን የላቀ ነው። እንዲሁም በሙሉ ፈቃደኝነት የመዝገብ ቃላቱን የመጨረሻ ረቂቅ በማንበብ ጠቃሚ የእርምት አስተያየታቸውን ለሰጡን ለሌላ አስፋው ዳምጠ ከፍተኛ ምስጋናችን ይደረሳቸው።

አዘጋጅቶ

ልዩ ማስታወሻ

የዚህ መዝገብ ቃላት ስራ ክፍተት/ገጽ ላይ ጀምሮ እስከ ተጠናቀቀበት ድረስ በልዩ ልዩ ደረጃ በስራው ሲሳተፉ ክፍሎች መካከል የሚከተሉት የስራቸውን ውጤት ሳያዩ ከዚህ አልም በሞት ተለይተዋል።

1. ዘመዴ አክሊሉ
2. አረጋ በረደድ
3. ታምራት ተስፋዬ

በተለይ አቶ ታምራት ተስፋዬ ከትምህርት ቤት ከወጡ ጀምሮ ህይወታቸው እስከሰፈሩበት ጊዜ ድረስ አብዛኛውን የስራ ዘመናቸውን በዚህ መዝገብ ቃላት ስራ ላይ ያዋሉ ናቸው። መዝገብ ቃላቱ ከዚህ ደረጃ እንዲደርስም የርሳቸው ድርሻ፣ ፍሬም የሆነ ፍላጎትና ትጋት ከፍተኛ ነበር።

ከ	ኮ	ኪ	ካ	ኬ	ክ	ኰ
ወ	ዐ	ዒ	ዣ	ዤ	ወ	ደ
ዘ	ዙ	ዚ	ዛ	ዛ	ዘ	ደ
ዡ	ዢ	ዣ	ዤ	ዥ	ዡ	ደ
የ	ዩ	ዪ	ያ	ዬ	የ	ደ
ደ	ደ	ደ	ደ	ደ	ደ	ደ
ጀ	ጁ	ጂ	ጃ	ጄ	ጀ	ጁ
ገ	ገ	ገ	ገ	ገ	ገ	ገ
ጠ	ጠ	ጠ	ጠ	ጠ	ጠ	ጠ
ጫ	ጫ	ጫ	ጫ	ጫ	ጫ	ጫ
አ	አ	አ	አ	አ	አ	አ
ቦ	ቦ	ቦ	ቦ	ቦ	ቦ	ቦ
ረ	ረ	ረ	ረ	ረ	ረ	ረ
ፕ	ፕ	ፕ	ፕ	ፕ	ፕ	ፕ

ፍንዕቆች

ሂ ሳ ሚ ረ ሰ ሸ ቋ ቧ ተ ቸ ኗ ሸ ኳ ዚ ዣ ደ ጀ ን ጧ ጫ ጧ ሴ

ከዚህ በላይ ባለው የፊደል ገበታ እንደሚታየው በቀድሞው የፊደል ገበታ ተመሳሳይ ድምፅ ካላቸው ሞክሼ ፊደላት መካከል በዚህ መዝገብ ቃላት ውስጥ የተጠቀሙት ሆኑ። ሳ፣ አ እና ፀ ብቻ ናቸው። ስለዚህ በቀድሞው የፊደል ገበታ ይገኙ የነበሩና የነዚህ ፊደላት ሞክሼ የሆኑ ፊደላት በዚህ መዝገብ ቃላት ውስጥ አልተሰራባቸውም። በተጨማሪ 'ሀ' በራብሊ ድምፅ 'ሃ' እየተባለ መጠራቱ ቀርቶ በግእዝ ድምፅ 'ኸ' እየተባለ እንዲጠራ (ለምሳሌ በቀድሞው አፃፃፍ ይኸው ተብሎ በሚጻፈው ምትክ ይሀው ተብሎ እንዲፃፍ 'ሀ' በ 'ኸ' ድምፅ እየተካ እንዲነበብ) ተደርጓል። በተመሳሳይ መንገድ 'አ' በራብሊ ድምፅ 'አ' እየተባለ መጠራቱ ቀርቶ በ 'አ' ድምፅ እንዲጠራና የ'አ' ን ቦታ እየተካ እንዲነበብ (ለምሳሌ አረ በሚለው ምትክ አረ ተብሎ እንዲፃፍ 'አ' በ 'አ' ድምፅ እንዲጠራ ወይም እንዲነበብ) ተደርጓል። ስለሆነም 'አ' ፣ 'ኸ' እና ቀደም ሲል የጠቀሰናቸው ሞክሼ ሆሃያት ከነዝርያቸው በዚህ መዝገብ ቃላት ውስጥ ጥቅም ላይ አልዋሉም።

እንደ ሳ፣ ሚ፣ ረ፣... ሁሉ ቀድሞ ከነበሩት የፍንዕቆ ፊደላት ዘሮች መካከልም የተጠቀሙት ቋ፣ ኳ፣ ን የተባሉትን ብቻ ነው። እንደ ቄ፣ ቀ፣ ኩ፣ ኰ፣ ...ያሉት የፍንዕቆ ፊደላት ዘሮች በተቀራራቢ ወይም በተወራራሽ ድምጾች እንዲተኩ ተደርጓል።

በዚህም መሰረት፡-

- 'ቂ' በ 'ቆ' : 'ቀ' በ 'ቆ' ተተክተዋል።
- 'ኩ' በ 'ከ' : 'ከ' በ 'ከ' "
- 'ጐ' በ 'ጎ' : 'ጎ' በ 'ጎ' "
- 'ኑ' በ 'ሆ' : 'ኑ' በ 'ሆ' "

በተጨማሪም በ 'ኋ' ቦታ 'ኂ' እንዲተካ ተደርጓል። በአዲሱ የፊደል ገበታ 'ቨ' ከ 'ቦ' ፊደል ዘር ቀጥሎ የተጻፈበት ምክንያት 'ቦ' እና 'ቨ' የቅርፅና የድምፅ ተቀራራቢነት ስላላቸው ተከታትለው ቢቀመጡ ተገቢና አመቺ ሆኖ ስለተገኘ ነው። ምንም እንኳ ይህ መዝገበ ቃላት በአዲሱ የፊደል ገበታ መሰረት ከላይ የተጠቀሱትን ለውጦች ጠብቆ የተዘጋጀ ቢሆንም በአዘጋጅቹም ሆነ በተያባይ ሆኖ ዘንድ የቀድሞው ፊደል አጠቃቀም ተፅእኖ በመኖሩ አልፎ አልፎ ግድፈቶች ሊኖሩ እንደሚችሉ ግልፅ ነው። ስለሆነም ተጠቃሚው ይህንን ሁኔታ ከግምት ውስጥ እንዲያስገባልን እናሳስባለን።

የስርአተ ነጥብ አጠቃቀም

በዚህ መዝገበቃላት ውስጥ ስራ ላይ የዋሉ ስርአተ ነጥቦችና የተለያዩ ምልክቶች፡

1. አንድ ነጥብ / . /

ሀ. በአጭሩ የተጻፈን ቃል ያመለክታል።

ምሳሌ፡-

$$ሳይ. = ሳይንስ$$

ለ. ከአንድ በላይ ፍቺ በሚሰጥበት ሁኔታ ከአገዛ በሚላ በመቀመጥ አገዛዥ ክፍቶቻችን ለመለየት ያገለግላል።

ምሳሌ፡-

- ግንባር (ግምባር) ስ 1. ፀጉር ከበቀለበት የራሷ ክፍል ቢታች ከአይን በላይ ያለ የሰውነት ክፍል።
- 2. ፊት ለፊት። ቤቱ ግንባር ላይ ነው ያለው።
- 3. (ዘይ.) እድል። ገድ። ጥሩ ግንባር ላለው።

2. ሲያፍ መስመር ወይም ህዝብር (/)

ሀ. ረዘም ያለ ቃልን ወይም ሃረግን ለማሳጠር ያገለግላል።

ምሳሌ:

ት/ሚ = ትምህርት ሚኒስቴር

ለ. አንድን ሃሳብ የሚወክሉ ወይም የሚገልጹ የተለያዩ ቃላት ሲኖሩ ወይም አንድን ፍቺ ለማብራራት የሚያረደሩ የተለያዩ አስረጃዎች ሲኖሩ ወይም አንዱን ቃል የሚተካው ሌላ ቃል ካለ ተተኪው ወይም አማራጩ ቃል ወይም አስረጅ በሲያፍ መስመር እየተለየ ይቀመጣል።

ምሳሌ:-

ሆዱ አረረ /ቆሰለ/ ተቃጠለ ተናደደ።

3. የኮከብ ምልክት / * /

ፍቺ ወይም ትርጉም ባልተሰጣቸው ቃላት አናት ላይ በስተሃራ በኩል ይቀመጣል። እንደነዚህ ያሉት ቃላት በሰፋት የማይታወቁ ወይም በአገልግሎት ላይ የሌሉ ወይም ለውልድ ቃላት መነሻ ፍቸው ተብለው የግምት ቅርፅ የተሰጣቸው ቃላት ናቸው።

ምሳሌ:-

***ወለበ**

ወለባ ት ተትረ ተለል፡ ነጠላ፡ ሸላካ፡ ጥላ ቢስ ።

ውልብ አለ ግ ታይቶ ጠፋ፡ ከመቅፀት ሽው ብሎ አለፈ ።

4. የጥቅስ ምልክት / " " /

ከሌላ ዕውፍ እንዳለ የተወሰደ ገለጻን ወይም አረፍተ ነገርን ወይም በተመልከት ጊዜ (በማጣቀስ ጊዜ) የሚተኮርባቸውን ቃላት ለማመልከት ያገለግላል። እንዲሁም አልፎ አልፎ በፍቺ ውስጥ የሚጠቆምን አማራጭ ቃል ለይቶ ለማመልከት ያገለግላል።

ምሳሌ:-

በ-ሆ "በካ" ስር "በ-ኮ"ን ተመ.

ተርጓሚ ለ 1. በአንድ ቋንቋ የተነገረውን ቋንቋውን ለማያውቅ

ሌላ አድማጭ የሚተረጉም፡ "ትርጅማንም ይባላል።

5. ሰረዝ / - /

ሀ. አንድ ከፊል ቃል ወይም ምእላድ ወይም ያልተገኘ ቃል ሲኖር ከቃሉ ተደግሞ ወይም ተጥሎ ከጎኑ በመቀመጥ ያ ቃል ከሌላ ቃል ጋር የሚጣመር መሆኑን ለመጠቀም ያገለግላል።

ምሳሌ:-

ሰነ-

ፀረ-

- ነክ

- አስተኔ

6. ነጠብጣብ / ... /

በመዘርዘር ገለጻ ጊዜ ሁሉንም ነገሮች ከመፃፍ ይልቅ የተወሰኑትን ብቻ ጠቅሶ ሌሎችም እንዳሉ ለመጠቀም ይገባል።

ምሳሌ :-

ወለድ አግድ ስ አበዳሪዎች በገንዘብ ቅርፍ ወይም አራጣ ፋንታ የተበዳሪን ሴት፣ መሬት፣... በመያዝ የሚጠቀሙበት የብድር ውል አይነት ።

7. አራት ማእዘን ቅንፍ / | | | /

በተናጠል ወይም ከሌላ ቃል ወይም ምእላድ ጋር በመጣመር የሚነገር ቃል ሲኖርና ቃሉ (ያልተጣመረው) ብቻውንም መነገር የሚችል መሆኑን ለማሳየት ሲፈለግ ተጣማሪው ቃል በአራት ማእዘን ቅንፍ ውስጥ ይቀመጣል።

ምሳሌ:-

ቁምጣ |ሱሪ|

ሸራ |ጫማ|

|የ| ብርድ ልብስ

8. ቅንፍ / () /

ሀ. በተለያዩ ቅርፅ ወይም አጠራር የሚነገር ስም ሲያጋጥም እንደመደበኛ የሚቆጠረው ወይም አንደኛው ቃል ብቻ ከቅንፍ ውጪ ሆኖ ሌላው ቃል በቅንፍ ውስጥ ይቀመጣል።

ምሳሌ:-

- ቢላ (ቢላዋ ÷ ቢላዎ)
- ቀዥ ቃዥ (ቀዥ ቀዥ)
- ሁልጊዜ (ሁሌ)
- ሙቀጫ (ሙገጫ)

ለ. ለየት ያለ የብዙ ቁጥር ቅርፅ ያላቸው ቃላት ካሉ የብዙ ቁጥሩ አንዳንዴም የነጠላ ቁጥሩ ቅርፅ በቅንፍ ውስጥ ይቀመጣል።

ምሳሌ:-

- ካህን (ብ. ቁ. ካህናት)
- ህፃን (ብ. ቁ. ህፃናት)
- ልኡል (ብ. ቁ. ልኡላን)
- መኳንንት (ነጠ. ቁ. መኮንን)

መ. የሚፈቱት ቃላት ተጨማሪ መግለጫ የሚያስፈልጋቸው ሆኖ ሲገኝ ከቃላቱ ፍቺ በፊት መግለጫው በምህፃሪ ቃል ወይም ሙሉ ቃሉ እንዳለ በቅንፍ ይቀመጣል።

ምሳሌ:-

- ለብላቢ ት (የአራዳ አነ.) ጠጪ፣ ሰካራም።
- በልቃጣ ት (ነውር፣ ስድብ) 1. ሃፍሪተ ስጋዋ እንዳይታይባት ጥንቃቄ የማታደርግ፣ በርጋዳ። 2. ሰነርአት የሌላት፣...።
- ነንዌ (ነይ ነይ) ስ (ኢ. ኦ. ተ. ቤ.) ከሁዳዴ ያም መባቻ አስራ አራት...።

ረ. የተሰጡት ፍቺዎች ተጨማሪ መግለጫ ወይም ማብራሪያ የሚያስፈልጋቸው ሆኖ ሲገኝ ከፍቺው በፊት፣ በፍቺው መካከል ወይም ከፍቺው በሂላ መግለጫው ወይም ማብራሪያው በቅንፍ ውስጥ እንዲቀመጥ ይደረጋል።

ምሳሌ:-

- ባዶ ቤት ስ 1. ምንም ነገር (ምግብ፣ መጠጥ፣ ገንዘብ፣ ...) የሌለበት ቤት።
- 2. ሰው የሌለበት ወና ቤት።
- በረራ ስ ገዞ (የአውሮፕላን)።
- ተቻቻለ ግ 1. (ከፍቻ፣ ወጪ፣ ኪሳራ፣ እዳ፣...) ተጣጣ፣ ተብቃቃ፣ ተካካለ።

9. ነጠላ ሰረዝ / ቶ / የተለያዩ ነገሮችን ለመዘርዘር ያገለግላል።

ምሳሌ:-

ተገለለ ገ ተለየ፣ ተነጠለ፣ ብቸኛ ሆነ።... ።

10. ድርብ ሰረዝ / ነ /

ሀ. አረፍተ ነገር አከል በሆኑ ሃሳቦች መካከል ይገባል።

ምሳሌ :-

አንተበተበ ገ እሳት በደንብ ሳይገባውና እስኪንጣጣ ድረስ ብቻ ቆላ፣ በደንብ ሳያበስል አመሰ።

ለ. በቃላት ፍቺ ውስጥ ወይም በፍቺዎች መካከል መጠነኛ የሆነ ልዩነት ሲኖርና በአንድ ቁጥር የፍቺ ሃሳብ ውስጥ የማይጠቃለሉ ግን ደግሞ በሌላ ቁጥር ተለይተው ሳይሆን በዚያው በአንደኛው ቁጥር ውስጥ እንደ ሁለተኛ ፍቺ ሆነው የሚቀርቡ የፍቺ ሃሳቦችን ለመለየት ያገለግላል። እንዲሁም የአንድ ቃል ፍቺ ከተሰጠ በሂሳ፣ ተፈቺው ቃል ሌላ ሁለተኛ መጠሪያ ካለው ሁለተኛ ስሙ ወይም መጠሪያው ከፍቺው ቀጥሎ ከድርብ ሰረዝ በሂሳ ይቀመጣል ።

ምሳሌ :-

ተበላለጠ ገ 1. አልመጣጠን ወይም እኩል አልሆን አለ፣ ተካሄደ።

ተዛነብ ስ ከግድግዳ ውጪ ዙሪያውን የሚገኝ፣ ዝናብ ግድግዳን እንዳይገዳ

ለማድረግ የሚያገለግል የጣራ ክፍል፣ ታዛ፣ ሰበሰበ።

11. አራት ነጥብ / ። / በያንዳንዱ አረፍተነገርና በቃል ፍቺ መጨረሻ ላይ ይገኛል።

12. የማጥበቂያ ምልክት / . / አንዳንድ ቃላት የተዋቀሩባቸው ፊደላት ጠብቀው ወይም ላልተው ሲነበቡ የትርጉም ለውጥ የሚያስከትሉ ሲሆኑ ይህንን ለመለየት በሚጠብቀው ፊደል ራሱን ሁለት ነጥቦች እንዲቀመጥ ተደርጓል።

ምሳሌ :-

አሳሻ ገ እንዲታግ አደረገ፣ ምክንያት ሆነ።

ገና ተው. ገ ወደፊት እንጂ አሁን ያልሆነን፣ ያልተፈጸመን ድርጊት ለማሳየት

የሚያገለግል ቃል። ምሳዬን ገና አልበባሁም /ሁለተኛ ደረጃን ገና አልጨረስም።

ገኛ ስ 1. በክርስትና እምነት ተከታዮች ዘንድ ታህሳስ 29 ወይም በየአራት-አመቱ በዘመነ ጥሃንስ ብቻ ታህሳስ 28 ቀን የሚከበር፣ እያሱስ ክርስቶስ የተወለደበት ቀን፣ ልደት። 2. የገና ጨዋታ።

የምህፃረ ቃላት ዝርዝር

ሙሉ ቃል

ሂሳብ
 ሃይማኖት
 መስተዋደድ
 መስተፃምር
 መጠይቃዊ ቅፅል
 መጠይቃዊ ተውሳጠ ስም
 መፅሃፍ ቅዱስ
 ማለዘቢያ አነጋገር
 ምርቃት
 ምሳሌ
 ምሳሌያዊ አነጋገር
 ምእላድ
 ሰዋስዎ
 ሳይንስ
 ስም
 ስነልሳን
 ስነፅሁፍ
 ስፖርት
 ቃለ አጋኛ
 ቅፅል
 ቤተክህነት
 ብዙ ቁጥር
 ተመልክት
 ተራ አነጋገር
 ተባእታይ ያታ
 ተውሳጠ ስም
 ተውሳክ ግስ
 ትእዛዝ አንቀፅ
 ነጠላ ቁጥር

አሀፅሮት

ሂሳ.
 ሃይ.
 መዋ.
 መፃ.
 መጠ. ቅ.
 መጠ. ተው. ስ.
 መ. ቅ.
 ማ. አነ.
 ምር.
 ምሳ.
 ምሳ. አነ.
 ምእ.
 ሰዋ.
 ሳይ.
 ስ.
 ስነ. ል.
 ስነ ፅ.
 ስፖ.
 ቃ. አ.
 ቅ
 ቤ. ክህ.
 ብ. ቁ.
 ተመ.
 ተራ አነ.
 ተባ. ያ.
 ተው. ስ.
 ተው. ግ.
 ትእ. አን.
 ነጠ. ቁ

ኢኮኖሚ
አንስታይ ዖታ
አፍራሽ
እርግጥን
እስልምና ሃይማኖት
ኪሚስትሪ
ክርስትና ሃይማኖት
ዘይቤያዊ
ዝኒ ከማሁ /ይህም እንደ ሳይኛው ነው/
የማንኳሰስ አጠራር
የንቀት አነጋገር
የኢትዮጵያ እርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተክርስቲያን
የጊዜ ተውሳክ ግስ
ያራዳ(የአራዳ) አነጋገር
ግስ
ግብርና
ፍልስፍና
ፖለቲካ
ፖለቲካዊ ኢኮኖሚ

ኢኮ.
አን. ዖ.
አፍ.
እር.
እስል.
ኪሚ.
ክር.
ዘይ.
ዝ. ከ.
የማ. አጠ.
የን. አነ.
ኢ. አ. ተ. ቤ.
የጊ. ተው. ግ.
ያራዳ(የአራዳ) አነ.
ግ
ግብ.
ፍል.
ፖለ.
ፖለ. ኢኮ.

የመዝገበ ቃላቱ አጠቃቀም

ይህን መዝገበ ቃላት በአግባቡ ለመጠቀም ከዚህ በታች የተዘረዘሩትን የአጠቃቀም መመሪያዎች መከተል ይጠበቃል።

1. የሚፈለገው ቃል የት / እንዴት ይገኛል?

በዚህ መዝገበ ቃላት ውስጥ በፊደል ተራቸው ተደርድረው የሚገኙት መነሻ ቃላት በሶስተኛ መደብ፣ ነጠላ ቁጥር፣ ተባእታይ ይታያል። የግላሬ ጊዜ ቅርፅ የያዙ ግሶች ወይም ነባር ስሞች ወይም ደግሞ የት እንደሚገኙ ለመጠቀም ያህል የተመዘገቡ ውልድ ቃላት ናቸው። የመዝገበ ቃላቱ ተጠቃሚ የሚፈለገው ቃል ግን ከሆነ ታሉን በሶስተኛ መደብ፣ ነጠላ ቁጥር፣ ተባእታይ ይታያል። በየግላሬ ጊዜ ቅርፁ በፊደል ተራው ማግኘት ይቻላል። ነባር ስሞችና የሞናው ግስ ውልድ ቃላትም እንደዚህ በፊደል ተራቸው ይገኛሉ።

አልፎ አልፎ በመንሻነት የተመዘገቡት ቃላት በላይኛው ላይ የክክብ / * / ምልክት ተደርጎባቸው እንመለከታለን። ይህ ምልክት የተደረገበት ቃል በተቀመጠበት ቅርፅ የማይነገር ወይም መነገሩ የተረ ወይም አገልግሎቱ በተወሰነ አካባቢ ብቻ የሆነ ወይም ተደም ሲል በመንሻነት ያገለግል ነበር ተብሎ የሚታሰብና ግምታዊ (መላምታዊ) በሆነ መንገድ የተሰጠ የግሰነት ቅርፅ ነው። እነዚህ መላምታዊ ቅርፆች ገሚዶቹ ባለ ሁለት እግር ገሚዶቹ ደግሞ ባለ ሶስት፣ ባለ አራት ወይም ባለ አምስት እግር ሆነው ይገኛሉ። ይህ አይነቱ የቅርፅ መለዋወጥ የተፈጠረው ቃላቱ መላምታዊ በመሆናቸውና አንድ ወጥ የሆነ የሰነድ ቅርፅ የሌላቸው ስለሆኑ ነው። የክክብ ምልክት ተደርጎባቸው መግባታቸው በአገልግሎት ላይ ተገኝተው እንደገቡ ሆነው እንዲያቆጠሩ ለማመልከት ነው።

በቋንቋው ውስጥ ፊንሰግሳብን የሚገልፁ ሆነው ነገር ግን በተናጠል ሊሰፍሩ የማይችሉ ቃላት ሊጠቀሙን ያለፍች እንዲሰፍሩ ወይም ረዳት ግስ እየተጨመረላቸው እንዲፈቱ ተደርጎልዎታል።

ምሳሌ፡

ግው¹

ግው (እግው) አለ ግ ትልቅ ወይም ወፍራም ነገር ሲጋጭ፣ ሲወፍቅ ወይም ሲመታ የሚፈጥረውን አይነት ደምዕ አሰማ።

ግው²

ግው አለ ግ በሃይል ነደደ። እሳቱ ግው ብሎ ነደደ።

በመዝገበቃላቱ አሰራር የማንኛውም ውልድ ቃል ፍቺ የተሰጠው በሶስተኛ መደብ፣ ነጠላ ቁጥር፣ ተባእታይ ይታ፣ ሃላፊ ጊዜ በተቀመጠው ግስ ስር በመሆኑ አንድን ውልድ ቃል በመዝገበቃላቱ ውስጥ ለመመልከት የሚፈልግ ተጠቃሚ የቃሉ መገኛ ወደሆነው የሶስተኛ መደብ፣ ነጠላ ቁጥር፣ ተባእታይ ይታ፣ ሃላፊ ጊዜ ግስ ስር ሃይ መፈለግ ይኖርበታል ማለት ነው። ለምሳሌ "ስብራት"፣ "ሸልማት"፣ "መጥረጊያ" የሚሉትን ቃላት የሚፈልግ ሰው እንደቅደም ተከተሉ "ሰበረ"፣ "ሸለመ"፣ "ጠረገ " በሚሉት ግሶች ስር መመልከት ይኖርበታል።

አለዚያም ቃላቱን በፊደል ተራቸው ሃይ ቢመለከት ወደእነዚህ ግሶች ሊመሩት የሚችልበት ሁኔታ አለ፣ ሆኖም ይህ ሁሉ የሚያጋጥም አይደለም። እንደ "ተሰበረ" ፣ "ተፈለገ"፣ "አበላ" የመሳሰሉ "ተደራጊ" ወይም "አድራጊ" ውልድ አለማዶች ወይም ከአለማዶ የተገኙ ውልድ ስሞችና ቅፅሎች መነሻ የሆኗቸውን ግሶች (ማለትም ከተሰጠው ምሳሌ አንፃር "ሰበረ"፣ "ፈለገ"፣ "በላ" የሚለውን) በቀላሉ መገመት ስለሚቻል በፊደል ተራቸው አልተቀመጡም። እነዚህን መሰል በ"ተ-"፣ "ተሰ-"፣ "ተሸ-"፣ "ተን-"፣ "አ-"፣ "አሰ-"፣ "አሸ-"፣ "አን-" የሚነሱ ቃላትን መገኛ ማወቅ ካስፈለገ በስተመጨረሻ አባሪ በሆነው የቃላት ዝርዝር ውስጥ መመልከት ይቻላል። መነሻቸውን መገመት የሚያስቸግሩ ውልድ የአለማዶ ግሶች ወይም ቃላት ግን በአብዛኛው ወደሚገኙበት ተመላክተዋል።

ጥምር ቃል አብዛኛውን ጊዜ የመጀመሪያው አጣጥሪ ቃል በሚገኝበት ቦታ የሚፈታ ስለሆነ የመጀመሪያው ከፊለቃል ወደሚገኝበት ሃይ መመልከት ያስፈልጋል። ለምሳሌ "ቤተክርስቲያን" " ቤት " ስር የተሰራ ሲሆን " ማብሪያና ማጥፊያ" ደግሞ "በራ" በሚለው ስር ይገኛል።

2. አመዘጋገብ

በመነሻነት ወይም በውልድ ቃልነት የተመዘገቡት ቃላት ደመቅ ባለ ቀለም የተፃፉት ናቸው። በመነሻነት የተመዘገቡት ቃላት የጻርኛውን ጠርዝ ይዘው የተፃፉ ሲሆን ከነዚህ የሚገኙ ውልድ ቃላት ገባ ብለው ተመዝግበዋል። ከአንድ መነሻ ወይም ውልድ ቃል የሚገኙ ሃረጎች ወይም ዘይቤአዊ አነጋገሮች እንደውልድ ቃል ደምቀውና ገባ ብለው ተመዝግበው ይገኛሉ።

አንድ ቃል በተባእታይ ይታ ቅርፅ ቢመዘገብም ፍቺው ለሁለቱም ይታ እንደሚያገለግል ሆኖ ተቀምጧል። ይሁንና አልፎ አልፎ አንድ ቃል በተለይም ግስ በአንስታይ ይታ ሲነገር ተጨማሪ ሌላ ፍች የሚኖረው ከሆነ ቃሉ በአንስታይ ይታ እንደማንኛውም መነሻ ወይም ውልድ ቃል ደመቅ ብሎ ከተፃፈ በሂሳ ፍቺ ይሰጠዋል።

በአማራጭነት ወይም በተወዳዳሪነት የሚያገለግል የአንድ ቃል ሌላ መልክ ወይም ቅርፅ ወይም የአፃፃፍ መንገድ መደበኛውን ወይም በአብዛኛው የተለመደውን የአፃፃፍ ስርአት በማስቀደም በቅንፍ ውስጥ ተከትሎ ይመዘገባል። የሚከተለውን ምሳሌ እንመልከት።

ሰበረ	ገ	መነሻ ቃል	
ሰበር	ሰካ	አለ	ሃረግ
ሰብራት	ሰ	ውልድ ቃል	
ወለደ	ገ	1..... 2.....	በተባለት የታ መነሻነት የገባ ቃል	
ወለደች	በአንስታይ የታ መነሻነት የገባ ውልድ ቃል	
ረቡእ	(ሮብ)	ሰ	አማራጭ ወይም ተወዳጅ ቃል

3. ልዩ ልዩ መረጃዎች

አንድ መነሻ ወይም ውልድ የሆነ ቃል ከተመዘገበ በኋላ ቃሉ ስም ሆኖ ብዙ ቁጥሩን ለየት ባለ መልክ የሚመሰርት ከሆነ የሚቀጥለው መረጃ ይህንን የሚመለከት ይሆናል። ይህም መረጃ ከቃሉ ቀጥሎ በቅንፍ ውስጥ ይሰጣል። ለየት ባለ መልክ የሚመሰረቱ የብዙ ቁጥር ቅርፆች በቅንፍ ውስጥ እንዲቀመጡ ቢደረግም ከነዚህ ውስጥ አብዛኞቹ መደበኛውን የብዜት ስልት ሊከተሉ ይችላሉ። ለምሳሌ፡-

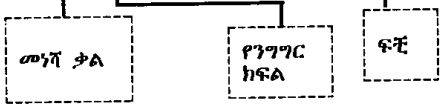
ቄስ	→	ቀሳውስት	→	ቄሶች
ወፍ	→	አእዋፍ	→	ወፎች
መፅሃፍ	→	መፃህፍት	→	መፅሃፎች

ቃሉ መደበኛውን የአማርኛ ብዙ ቁጥር መመስረቻ ስርአት ብቻ ተከትሎ የሚሄድ ከሆነ ግን ከቃሉ ቀጥሎ የሚሰጠው መረጃ የንግግር ክፍል ነው። ከንግግር ክፍሉ ቀጥሎ የምናገኘው ፍቺ ሲሆን ቃሉ ከአንድ በላይ ፍቺ ካለው ፍቺዎቹ እየተለዩ ይቀመጣሉ። ቃሉ በተለያዩ የንግግር ክፍሎች የተለያዩ ፍቺዎች ካሉትም የፍቺው ተራ ቁጥር ከመፃፍ በፊት የንግግር ክፍሉ ይመዘገባል።

ለአንድ ቃል የተሰጠው ፍቺ በተወሰነ የስራ ወይም የእውቀት መስክ ብቻ የሚያገለግል ከሆነ ወይም የቃሉ አጠቃቀም ደረጃ ልዩ መግለጫ የሚያስፈልገው (ለምሳሌ ነውር፣ ተራ አነጋገር፣ ስድብ፣...) ከሆነ ይህም ሁኔታ ከፍቺው በፊት በቅንፍ ውስጥ ይቀመጣል።

አንድን ቃል ተክቶ ሊገባ የሚችል ቃል ከተተኪው ቃል ቀጥሎ በአንድ ህዝባዊ ምልክት ይለያል። ከህዝባዊ ምልክቱ ቀጥሎ ያለው ቃል ቀድሞት የገባውን አንድ ቃል ሊተካ ይችላል ማለት ነው። በተጨማሪም ህዝባዊ አንድን ቃል ለማብራራት የተሰጡ ሁለት ወይም ከዚያ በላይ የሆኑ አስረጃዎችን ለመለያየት ወይም ለመከፋፈል ይገባል። የሚከተሉትን ምሳሌዎች እንመልከት።

ለሆኑ ስ ስለት ለማውጣት የሚያገለግል ድንጋይ፤ መሳል።

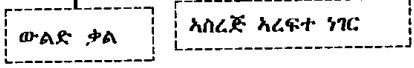

የተለያዩ ፍቺዎችን መለያ ቁጥሮች

ለመለመ፤ ግ

1. ቅጠል አወጣ፡ አቆጠቆጠ፡ አጀፈጀፈ፡ ጨበጨበ።
2. አረንጓዴ ሆነ፡ ልምላሜ ተላበሰ። አካባቢው ለምላሻ።

ለምለም ት አረንጓዴ፡ ርጉብ፡ ለጋ። ለምለም ሳር።

በተመሳሳይ መንገድ የሚጠሩ (የሚነበቡ) ነገር ግን ዘራቸው የተለያዩ ቃላትን መለያ ቁጥር

ለመለመ፤ ግ የዛፍን ወይም የአትክልትን ቅጠል ወይም ቅርንጫፍ በብዛት ቆረጠ፡ ቀጠፈ፡ መለመለ።

ለመዘገ (መዘለገ) ግ በሃይል፡ አጥብቆ ቆነጠጠ።

በአማራጭነት የሚያገለግል ቃል ወይም የአንድ ቃል ሌላ የመገኛ ቅርፅ

ለበን ስ ለንቦጭ፡ የታችኛ ክንፈር።

ለበትን ግለ አኮረፈ።

ዘይቤያዊ አገላለፅ
ወይም ሃረግ

ለበናም ት (ስድብ) ለምቦጫም።

የቃሉ አጠቃቀም ደረጃ

ለት " እለት " ን ተመ.

ማጣቀሻ ወይም ማመልከቻ

ግብቡ "ገባ" ስር ተመ.

ግቢ ህ.ክ.

ግብ ህ.ክ.

ግንድስ "ገነደስ" ስር "ገንዳሳ" ን ተመ.

ሊጠን ስ (ኢ.አ.ተ.ቤ.) በቤተክርስቲያን ቁሶች በየአለቱ ተራ አስገብተው የሚያዘሙትና የሚደግሙት የምስጋና ፀሎት።

ቃሉ በዚህ ፍቺ የሚያገለግልበት የስራ ወይም የትምህርት መስክ

ላባ ኳስ ስ /ስፖ./ ክብ በሆነ ቡሽ ላይ የተሰካኩ ላባዎች ያሉት የባድሚንተን መጫወቻ።

ምላጭ ስ 1. ፀጉርን ለመላወት የሚያገለግል። 2. ጠመንጃን፣ ሽጉጥን ለመተኮስ የምትሳብ.....።

3. /ዘይ./ ባአነጋገሩ ቀልጣፋ የሆነ፣ ብልጣብልጥ።

የዘይቤላዊ አጠቃቀም ፍቺን አመልካች

ላብ አጠመቀው /አሰጠመው ከድንጋጤ፣ ከድካም፣ ከሀመም የተነሳ በጣም አለበው።

ተኪ ቃልን ወይም ተመጣጣኝ የሆኑ የአስረጅ ሃረጎችን ወይም ቃሎችን ለማሳየት የሚያገለግል ምልክት

ታሪካዊ ቶ 1. በታሪክ የተመዘገበ ክንዋኔ የተካሄደበት፣ በታሪክ የሚታወቅ። ታሪካዊ ስፍራዎች / ታሪካዊ ትራሾች።

ማጠቃለያ

ቀደም ሲል እንደተጠቀሰው ይህ መዝገብ ቃላት በስራው ላይ በርካታ ሰዎች የተላተፉበት መሆኑ የቃላት ተዋዕለውን ሚዛናዊ በማድረግና ልዩ ልዩ የስራና የልምድ ግብአቱን በማጎልበቱ ረገድ የጠቀመውን ያህል ፍች የተሰጠበትን ቋንቋና የፍች አሰፋፈር ስርአት ወጥነት በመጠበቅ ረገድ አሉታዊ ተፅእኖ አሳድሯል። አዲሱን የአማርኛ የፊደል ገበታ በመጠቀም ረገድም ይህ መዝገብ ቃላት የመጀመሪያ ሙከራ የተደረገበት ስለሆነ ለረጅም ዘመን በአገልግሎት ላይ የኖረው የቀድሞው የፊደል ገበታ እውቀት ተፅእኖ በስራው ልዩ ልዩ ደረጃዎች ጣልቃ እየገባ የመዝገብ ቃላቱን የፊደል አጠቃቀም ጥራት አውኳል። እንዲሁም የኮምፒዩተር ስራው የተሰራበት የአማርኛ ፊደል ፕሮግራም መደበኛነትና አንድ ወጥ ስርአት የሚጎድለው በመሆኑ በርካታ የፊደል ግድፈቶችን ፈጥሯል። ለምሳሌ "ን" ተብሎ የተገራውን በብዙ ቦታዎች ወደ "ነ" እየቀየረ ይፅፋል። በእነዚህና በሌሎች መሰል ምክንያቶች መዝገብ ቃላቱ፡

- የፊደል ግድፈቶች፡
- የአፈታት ዘዬ ወጥነት ጉድለቶች፡
- የመነሻ ቃልና የውልድ ቃል አቀማመጥ ስርአት ስህተቶች፡
- የውልድ ቃላት የዘርያ ወገኖች አመዳደብ ችግሮች፡
- የፍች ማመልከቻዎችና ማመልከቻዎች አለመተናጀት፡ ወዘተ.

የመሳሰሉ እንክፍኖች ሊገኙበት እንደሚችል ግልፅ ነው። እነዚህን ግድፈቶች ለመንቀሰና ለማረም በባለሙያዎቹ በኩል ከፍተኛ ጥረት የተደረገ ቢሆንም የተፈለገውን ያህል ጥራት ለማግኘት አልተቻለም። ሆኖም ጉድለቶቹ እጅግ የገነኑና መልእክትን ወይም ዕንሰሃሳብን

የሚያፋልሱ እንዳይሆኑ ለማድረግና ተጠቃሚው እነዚህን ስህተቶች በቀላሉ ሊያርማቸውና ሊያቃናቸው ከሚችሉበት ደረጃ ለማድረስ የተቻለውን ያህል ተሞክሯል።

የአማርኛ ቋንቋ እጅግ ውስብስብነት የበዛበትና የአንዳንድ ቃላት አፃፃፍና አጠራርም ገና መደበኛ መልክ ያልያዘ መሆኑ የመዝገበቃላቱን ጥራትና ወጥነት የመጠበቁን ጥረት እጅግ አድካሚ አድርጎታል። ለምሳሌ እንሰሳ - እንሰሳ፥ እፀዋት - እፀዋት፥ ማእርግ - ማእረግ፥ መፅሃፍ - መፅሃፍ፥ አትክልት - አታክልት፥ ረጅም - ረኹም፥ ... አይነት ልዩነቶችን እየተከታተሉ በአንድ ወጥነት የማስፈሩ ተግባር በጣም አስቸጋሪ ሆኗል።

በ "እፅ"ና በ "እፀዋት/እፀዋት" መካከል ያለው የነጠላና የብዙ ቁጥር ግንኙነትም የነጠላ ቁጥር ቅርፅ በተለየ ደረጃ አዲስ የሆነ ፅንሰሃሳብ መግለጫ ሆኖ በመለመዱ በፍች ወቅት ቃሉ በነጠላ ቁጥር ቅርፅ እንዳይሰፍር ተደርጓል። ከዚህ የተነሳ የፍቺው አረፍተነገር ሰዋሰዋዊ ህግ የቃሉን የነጠላ ቁጥር ቅርፅ የሚሻ መሆኑ እየታወቀ በግድ በብዙ ቁጥር ቅርፅ እንዲሰፍር ተደርጓል። በ "ፍሬ"ና በ "ፍራፍሬ"፥ በ "ነፍስ"ና በ "ነፍሳት"፥ ... መካከል ያለው የነጠላና የብዙ ቁጥር አጠቃቀም ይህንን የሚመስል ችግር ያለበት ነው። ስለሆነም የመዝገበቃላቱ ተጠቃሚዎች እነዚህንና ሌሎች መሰል ችግሮችን ከግምት ውስጥ ሊያስገቡ ያሻል።

ምንም እንኳ መዝገበቃላቱ በበርካታ ችግሮች መካከል በመዘጋጀቱ ከእንከፍቶ የፀዳ አለመሆኑ ግልፅ ቢሆንም ይህ የማንኛውም መዝገበቃላት ዝግጅት የሚያጋጥመው ችግር በመሆኑ ባለበት ደረጃ ለህትመት እንዲበቃ ተደርጓል። በዚህ መዝገበቃላት ውስጥ የሚታዩ ድክመቶችንና ጉድለቶችን በሁለተኛው እትም አርጦና ይበልጥ አስተካክሎ ለማቅረብ እቅድ ተይዟል። ከዚያ በመላስ ይህ እትም ረዘም ላለ ጊዜ የተደከመበትና ተፈላጊ የሆኑ ልዩ ልዩ መረጃዎች የሚገኙበት፥ በተለይም ለከፍተኛ ደረጃ ተማሪዎች፥ ለአስተማሪዎች፥ ለተርጓሚዎችና ለሌሎችም የጥናትና ምርምር ሰዎች በመረጃ ምንጭነት የሚያገለግል የማመሳከሪያ መፅሃፍ ነው። ከዚህም ባሻገር መዝገበቃላቱ ለአማርኛ ቋንቋ እድገትና መደበኛነት ከፍተኛ አስተዋፅኦ ሊኖረው እንደሚችል ይታመናል።